

ИНДИКАТОРИ ЗА БЕДНОСТ И СОЦИАЛНО ВКЛЮЧВАНЕ ПРЕЗ 2013 ГОДИНА

Индикаторите за бедност и социално включване са част от общите показатели на Европейската общност за проследяване на напредъка на страните в борбата с бедността и социалната изолация. Основен източник на статистически данни за пресмятане на индикаторите е ежегодно провежданото наблюдение „Статистика на доходите и условията на живот (EU-SILC)“.

Оценка на бедността

През 2013 г. линията на бедност общо за страната е 285.92 лв. средно месечно на лице от домакинство. При този размер на линията под прага на бедност са били 1 527.5 хил. лица, или 21.0% от населението на страната.

1. Основни индикатори за бедност

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Линия на бедност - средномесечен размер - лв.	212.3	276.5	295.0	283.8	279.7	285.9
Брой лица под линията на бедност - хил.	1632	1657	1565	1672	1559	1528
Относителен дял на бедните - % от населението	21.4	21.8	20.7	22.2	21.2	21.0
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери - % от населението	40.0	38.8	40.8	41.7	41.8	41.8
Относителен дял на бедните преди получаването на социалните трансфери, с включени пенсии - % от населението	27.1	26.4	27.1	27.4	25.9	26.7
Отношение между доходите на най-бедните и най-богатите 20% от населението (S80/20)	6.5	5.9	5.9	6.5	6.1	6.6
Коефициент на Джини ¹	35.9	33.5	33.2	35.1	33.6	35.4

В сравнение с предходната година размерът на линията на бедност се увеличава с 2.2%, а относителният дял на бедното население намалява с 0.2 процентни пункта.

Системата за социална защита има съществено значение за редуциране на бедността. Данните за 2013 г. показват, че ако в доходите на домакинствата се включат доходите от пенсии, но се изключат останалите социални трансфери (обезщетения, социални и семейни помощи и добавки), равнището на бедност се повишава от 21.0 до 26.7%, или с 5.7 процентни пункта. Съответно при изключване на пенсиите и останалите социални трансфери равнището на бедност нараства до 41.8%, или с 20.8 процентни пункта.

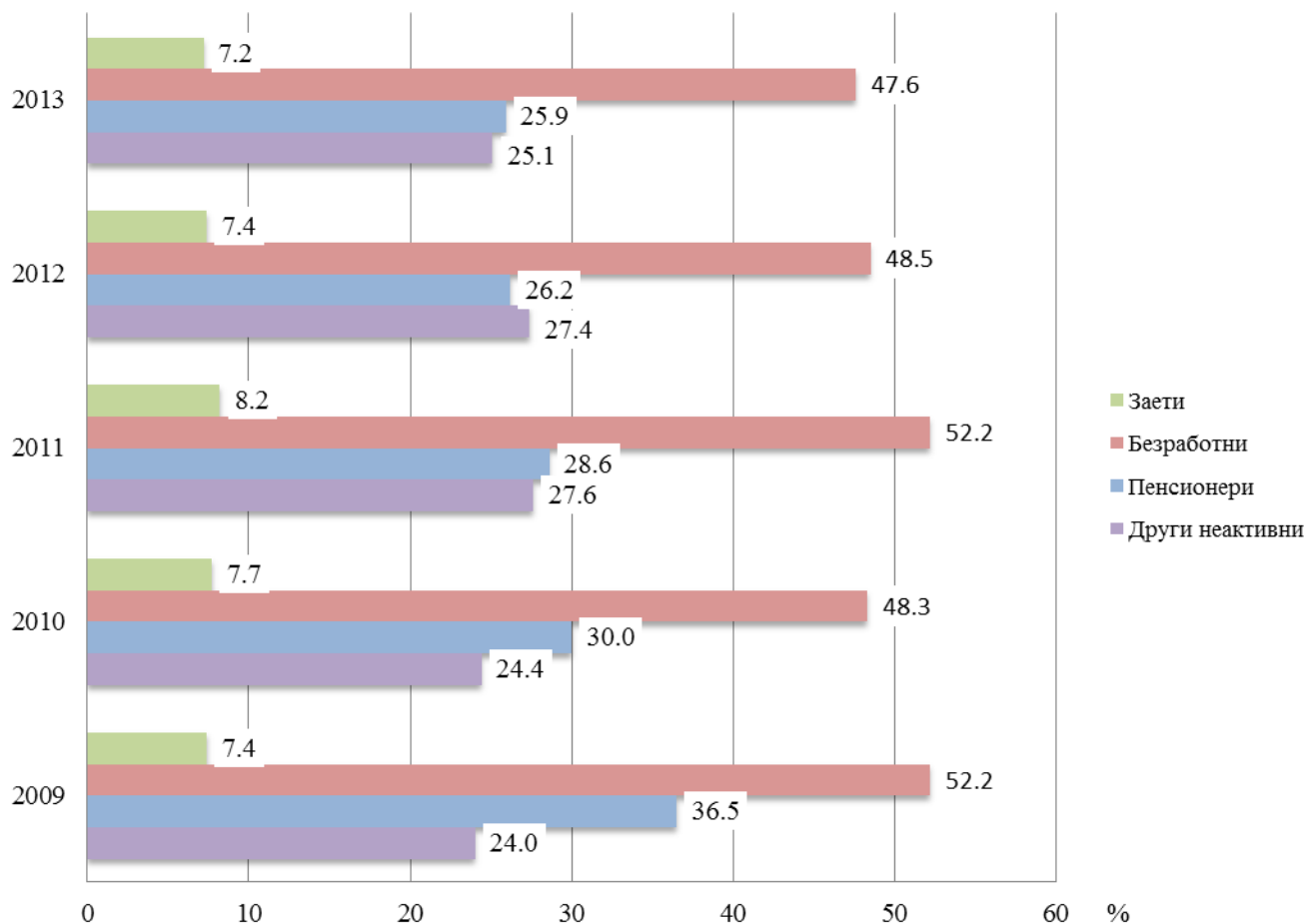
Основният фактор, увеличаващ риска за попадане в групата на бедните за преобладаващата част от населението, е тяхната икономическа активност и участието им на пазара на труда. За целия период на наблюдение относителният дял на бедните е най-висок сред безработните лица (47.6%),

¹ Изчислява се на основата на данни от разпределението на лицата от домакинствата по доход и е нормиран в границите от 0 до 100.

като рискът от бедност при безработните мъже е с 0.2 процентни пункта по-висок в сравнение с безработните жени.

Фиг. 1. Относителен дял на бедните по икономическа активност

През 2013 г. делът на бедните сред заетите лица намалява спрямо предходната година с 0.2 процентни пункта до 7.2%. Делът на бедните работещи на непълно работно време е 20.9%, докато сред работещите на пълно работно време този дял е 6.4%. Същевременно рискът от бедност сред работещите жени е с 0.5 процентни пункта по-нисък от този при мъжете.

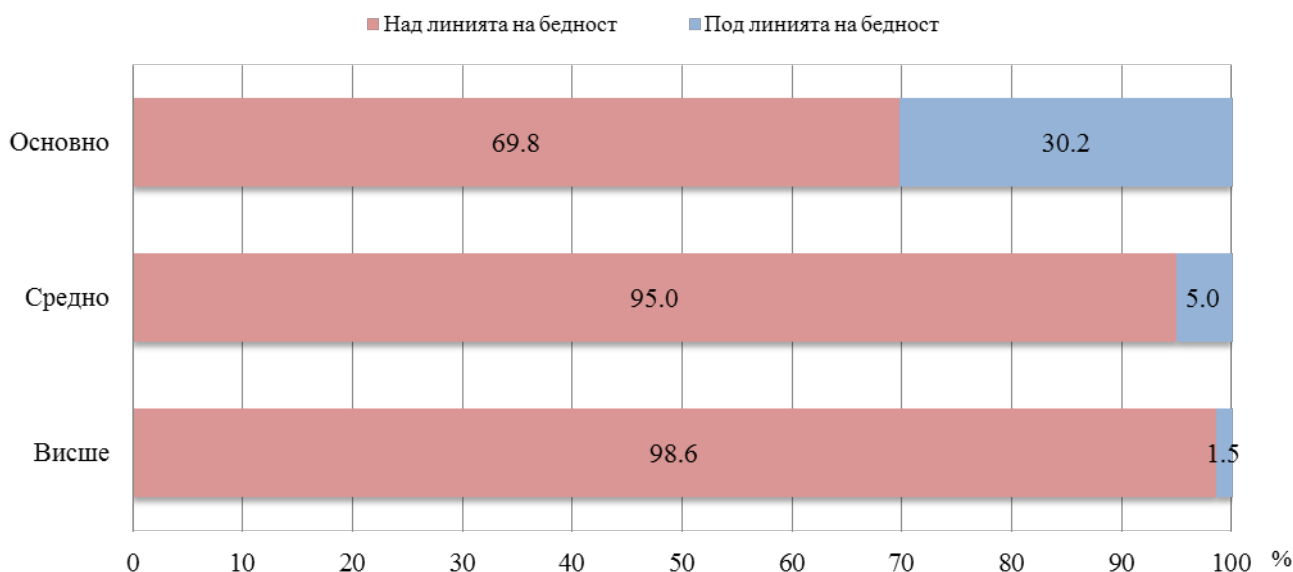
2. Относителен дял на работещите бедни (за лица във възрастовата група 18 - 64 години)

(Проценти)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Заети								
Общо	5.5	5.9	7.6	7.5	7.7	8.2	7.4	7.2
Мъже	5.3	6.1	8.0	7.8	8.5	8.8	7.7	8.0
Жени	5.7	5.6	7.1	7.1	6.7	7.5	7.1	6.4
Разпределение по вид заетост								
Пълно работно време	4.6	5.1	6.3	6.2	6.4	7.0	6.6	6.4
Непълно работно време	14.7	16.2	20.3	24.2	30.3	33.0	27.9	20.9

Образователното равнище, което до голяма степен определя достъпа до по-добро кариерно развитие и по-добре платена работа, пряко корелира с бедността на заетите. Относителният дял на работещите с висше образование под линията на бедност е 1.5%, докато при лицата с основно и по-ниско образование този дял достига до 30.2%. Рискът от бедност е над 20 пъти по-висок за лицата с основно и по-ниско образование в сравнение с тези с висше образование. Делът на работещите бедни със средно образование е 5.0%.

Фиг. 2. Относителен дял на работещите лица по бедност и образование през 2013 година

Оценките на бедността в зависимост от типа на домакинството показват, че бедността е концентрирана сред възрастните едночленни домакинства, самотните родители с деца, както и домакинства с три и повече деца. Най-висок е рискът от бедност при домакинства с три и повече деца (68.1%), като относителният им дял нараства спрямо 2012 г. със 7.1 процентни пункта. Относителният дял на бедните е най-нисък в домакинства с трима или повече възрастни (10.7%) и в домакинства с двама възрастни под 65 години (13.8%).

Фиг. 3. Риск от бедност по типове домакинства

Материални лишения на домакинствата

В общите показатели за оценка на бедността са включени и субективни индикатори, свързани с материални лишения. Те показват субективната оценка и личните нагласи на лицата и домакинствата относно възможностите за задоволяване на отделни нужди и потребности. За оценка на материалните лишения на домакинствата се използват девет въпроса, свързани с потреблението на конкретни стоки и услуги (табл. 3).

3. Показатели за материални лишения през 2013 година

	Въпроси към домакинството, свързани с ограничения	Брой лица с ограничения	Структура - % от населението
1	Имало ли е домакинството затруднения при плащането навреме на следните разходи за жилището: • Заем за покупка на жилището, в което живее домакинството • Наем за жилището, в което живее домакинството • Текущи разходи за ток, вода, отопление (без разходи за телефон) • Вноски за погасяване на кредити	2626070	36.1
2	Може ли домакинството да си позволи, ако желае, едноседмична почивка извън дома	4823739	66.3
3	Може ли домакинството да си позволи, ако желае, консумация на месо, пилешко или риба (или вегетарианския им еквивалент) всеки втори ден	3720133	51.1
4	Може ли домакинството да посрещне със собствени средства неочаквани финансови разходи (неотложен ремонт на жилището или колата, подмяна на пералня или хладилник, внезапно заболяване и др.)	4659732	64.0
5	Притежава ли домакинството телефон (вкл. мобилен)	305897	4.2
6	Притежава ли домакинството цветен телевизор	125582	1.7
7	Притежава ли домакинството автоматична перална машина	689339	9.5
8	Притежава ли домакинството автомобил (вкл. и служебен, който се ползва за лични нужди)	1622286	22.3
9	Ограничава ли се домакинството при отоплението на жилището поради недостиг на средства	3274284	45.0

Данните показват, че най-голям брой домакинства изпитват ограничения по отношение на почивката извън дома (66.3%) и възможностите да посрещнат неочаквани разходи (за неотложен ремонт на жилището или колата, подмяна на пералня или хладилник, внезапно заболяване и др.) със собствени средства (64.0%). Успоредно с това само 4.2% от българите не могат да си позволят телефон, вкл. мобилен, 1.7% - цветен телевизор, 9.5% - автоматична пералня, а 51.1% от домакинствата твърдят, че не могат да си позволят потребление на месо, пиле или риба всеки втори ден. Относителният дял на лицата в домакинства, изпитващи затруднения при плащането навреме на разходите, свързани с жилището, е 36.1%, а 45.0% от домакинствата се ограничават при отоплението на жилището си.

През 2013 г. 43.0% от населението живее в тежки материални лишения (ограничения в 4 от 9 показателя), като намалението спрямо предходната година е с 1.1 процентни пункта.

Домакинства на безработни и/или с нисък интензитет на икономическа активност

За безработни домакинства в изследването се считат домакинствата, чиито членове не са били заети през последните четири седмици, т.е. всички членове на домакинството на 16 и повече навършени години са били или безработни, или неактивни. Ниската икономическа активност за домакинството се отнася до съотношението между броя месеци, в които всеки член от домакинството във възрастовата група 18 - 59 години е бил работещ през предходната година (реално отработени месеци), към общия брой месеци, които теоретично би могъл да отработи същият член на домакинството при пълна заетост. За лицата, които декларират, че работят на непълно работно време, броят на месеците се преизчислява на пълно работно време въз основа на отработените часове.

Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, се дефинират като лица от възрастовата група 0 - 59 години, живеещи в домакинство, където възрастните (18 - 59-годишните с изключение на студентите от възрастовата група 18 - 24 години) работят под 20% от техния потенциал през референтния период.

4. Лица, живеещи в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност на възраст 18 - 59 навършени години, по пол

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общо						
Брой лица - хил.	350.3	303.1	322.6	444.4	473.8	482.1
% от населението	7.7	6.7	7.3	10.1	11.2	11.6
Мъже						
Брой лица - хил.	163.1	150.4	155.5	224.0	242.4	254.3
% от населението	7.1	6.7	7.0	10.2	11.3	12.0
Жени						
Брой лица - хил.	187.2	152.7	167.1	220.3	231.4	227.8
% от населението	8.2	6.8	7.6	10.1	11.1	11.1

Следвайки дефиницията, през 2013 г. 482.1 хил. лица на възраст 18 - 59 години живеят в домакинства с нисък интензитет на икономическа активност, или 11.6% от населението. Спрямо 2012 г. относителният им дял нараства с 0.4 процентни пункта, като дялът на мъжете е 12.0%, или с 0.9 процентни пункта по-висок от относителния дял на жените (11.1%).

Комбиниран индикатор

Във връзка с поставените цели по ключови области в стратегията „Европа 2020“ от изследването на доходите и условията на живот (EU-SILC) се изчислява комбиниран показател за регулярен мониторинг на напредъка на страните при изпълнение на националните подцели. Показателят включва лица, живеещи в риск от бедност, с материални лишения и в домакинства на безработни или с нисък интензитет на икономическа активност.

Комбинирането на трите показателя показва, че през 2013 г. 48.0% от населението, или 3 493.4 хил. лица се нуждаят от специални грижи за преодоляване на бедността, социалното неравенство и изключването от активна трудова дейност.

Стойността на показателя намалява с 1.3 процентни пункта спрямо 2013 г., достигайки най-ниското ниво от 3 години насам. Този спад се дължи най-вече на намаляването на относителния дял на хората с материални лишения.

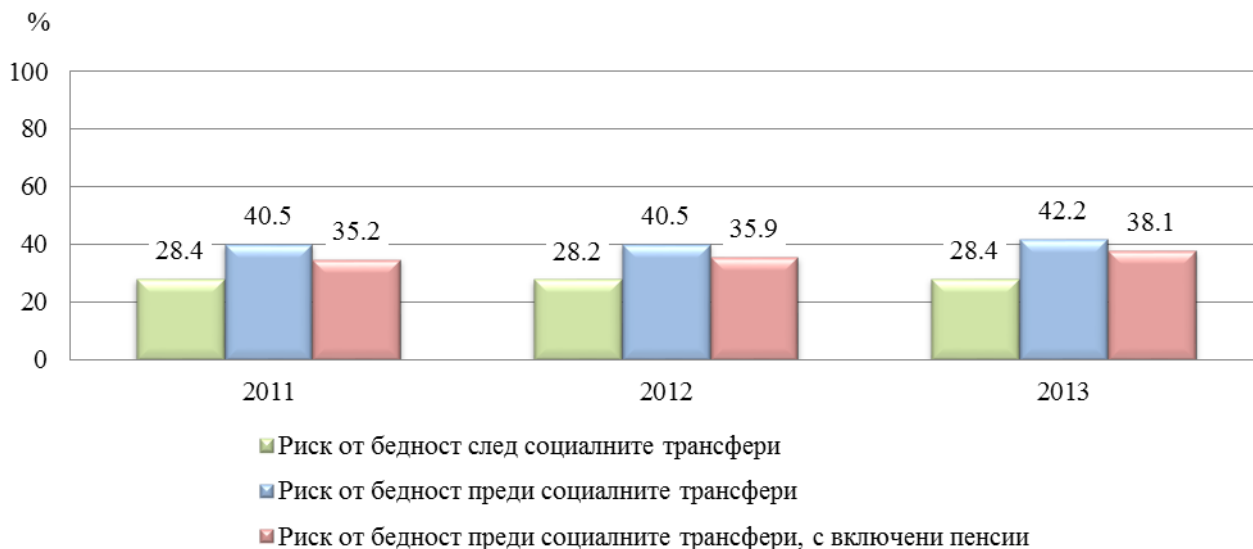
5. Население в риск от бедност или социално изключване по пол

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Общо						
Брой лица - хил.	3421.0	3511.2	3718.7	3693.2	3621.1	3493.4
% от населението	44.8	46.2	49.2	49.1	49.3	48.0
Мъже						
Брой лица - хил.	1591.9	1624.1	1729.3	1732.8	1703.3	1648.5
% от населението	43.0	44.1	47.3	47.7	47.6	46.5
Жени						
Брой лица - хил.	1829.0	1887.0	1989.5	1960.5	1917.7	1844.9
% от населението	46.4	48.1	50.9	50.5	50.9	49.4

Деца в риск от бедност и материални лишения

През 2013 г. 28.4% от децата на възраст 0 - 17 години в България са изложени на риск от бедност в сравнение със 17.1% от възрастните на възраст 18 - 64 години и 27.9% от възрастните на възраст 65 и повече години, или най-големият дял на лицата в бедност е сред децата.

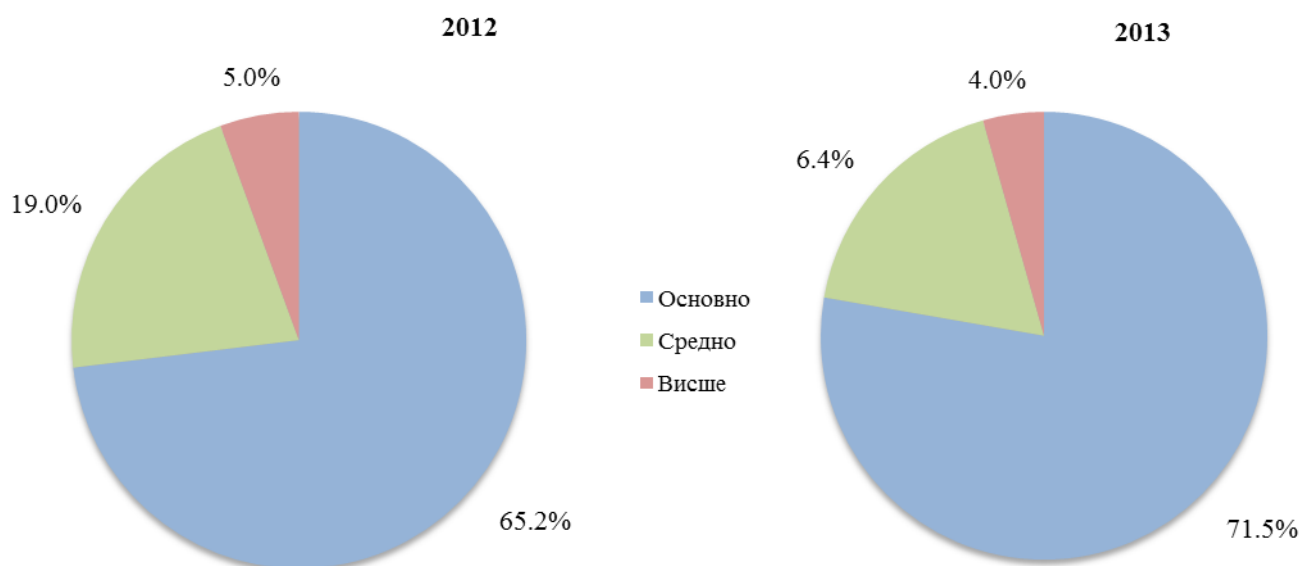
Фиг. 4. Равнище на бедност сред децата преди и след социалните трансфери

Социалните плащания намаляват значително бедността сред децата. През 2013 г. делът на децата в риск от бедност достига 42.2%, ако бъдат изключени всички социални трансфери от доходите на домакинствата, и намалява до 38.1%, ако към доходите на домакинствата бъдат добавени пенсиите.

Фиг. 5. Относителен дял на децата в риск от бедност по образователна степен на техните родители

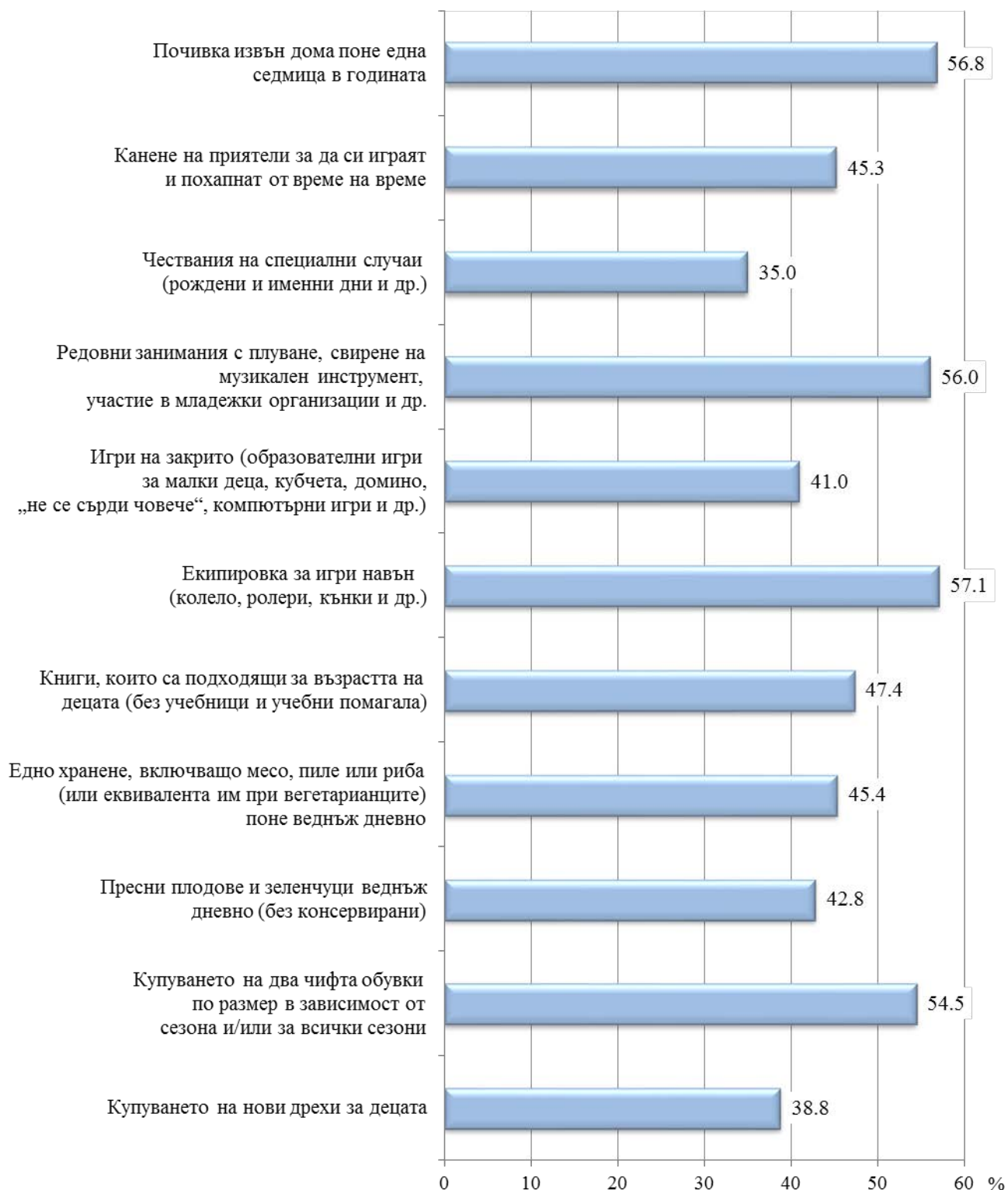
Достигнатата образователна степен и професията на родителите са важен фактор за бъдещото развитие на децата. По-високото образователно равнище дава възможност за по-широк достъп до пазара на труда и съответно до по-високо заплащане. Рискът от бедност при децата се увеличава, когато образованието на родителите е по-ниско. През 2013 г. всяко седмо от десет деца (71.5%), чиито родители са с основно или по-ниско образование, живеят в бедност. Само 4.0% от децата на лица с висше образование живеят в риск от бедност, или приблизително 17 пъти по-малко от децата, живеещи в домакинства с основно или по-ниско образование на родителите. Рискът от бедност при децата в домакинства с родители със средно образование е четири пъти по-висок от този при децата с родители с висше образование.

Материални лишения при децата

В изследването „Статистика на доходите и условията на живот“ през 2013 г. са събирани данни за материалните лишения на децата в домакинството (на възраст между 1 и 15 години). Относителният дял на децата с материални лишения (лишени от поне един от 11 показателя) е 70.2%. През 2013 г. почти половината от децата не могат да си позволят едно хранене, включващо месо, пиле или риба поне веднъж дневно (45.4%), пресни плодове и зеленчуци веднъж дневно (42.8%) и подходящи книги за възрастта им (47.4%). На повече от половината деца не могат да бъдат осигурени поне два чифта обувки според сезона (54.5%). За всеки две от пет деца не може да бъде осигурено закупуването на нови дрехи. През 2013 г. 34.5% от децата с материални лишения живеят и в риск от бедност.

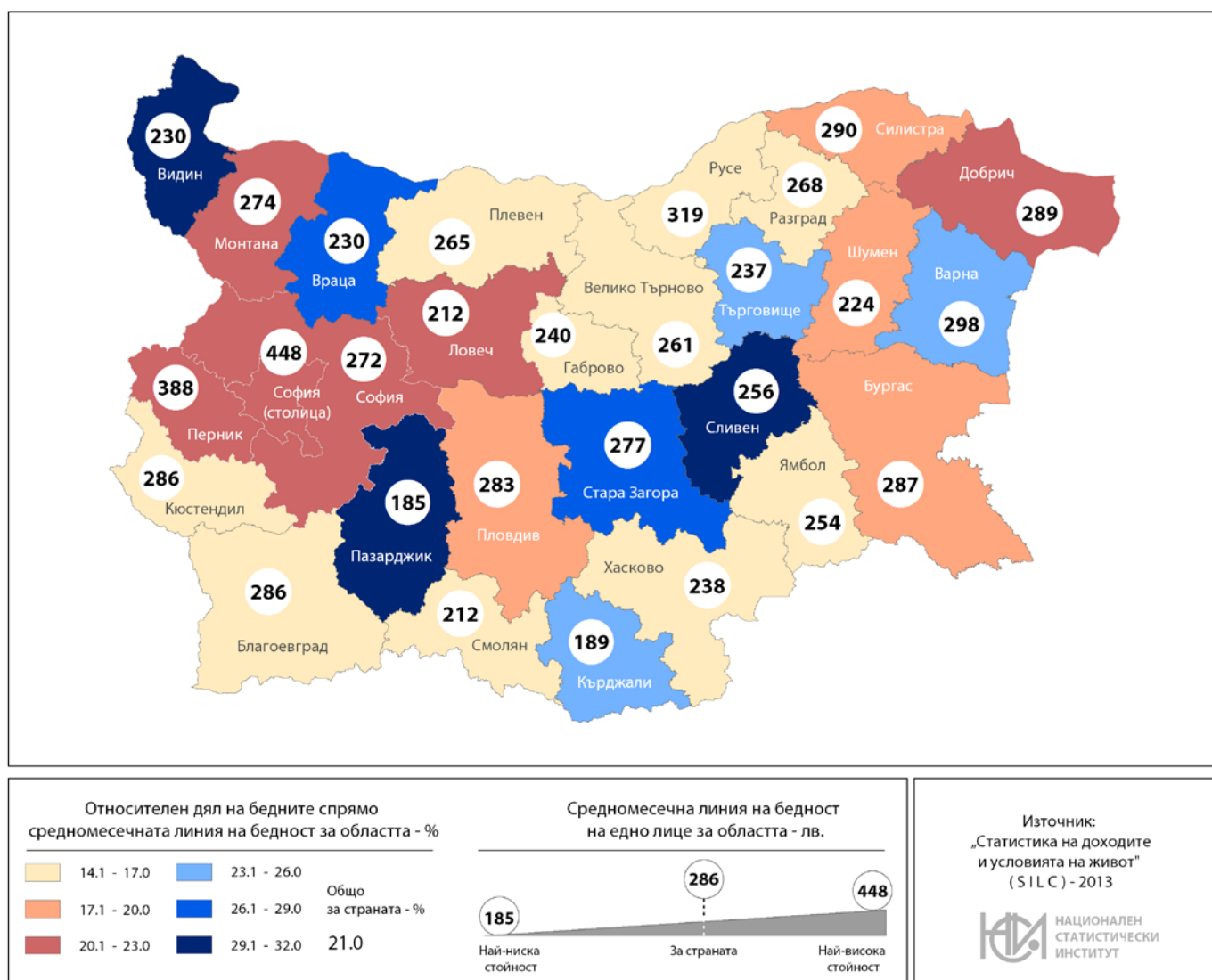
Фиг. 6. Материални лишения на децата през 2013 година

Оценка на бедността в регионален аспект

Важен аспект в изследването на бедността е нейното проявление по области. При изчисляване на линията на бедност за всяка област е приложен същият метод както при линията на бедност на национално ниво - 60% от средния общ разполагаем нетен доход на домакинствата в областта.

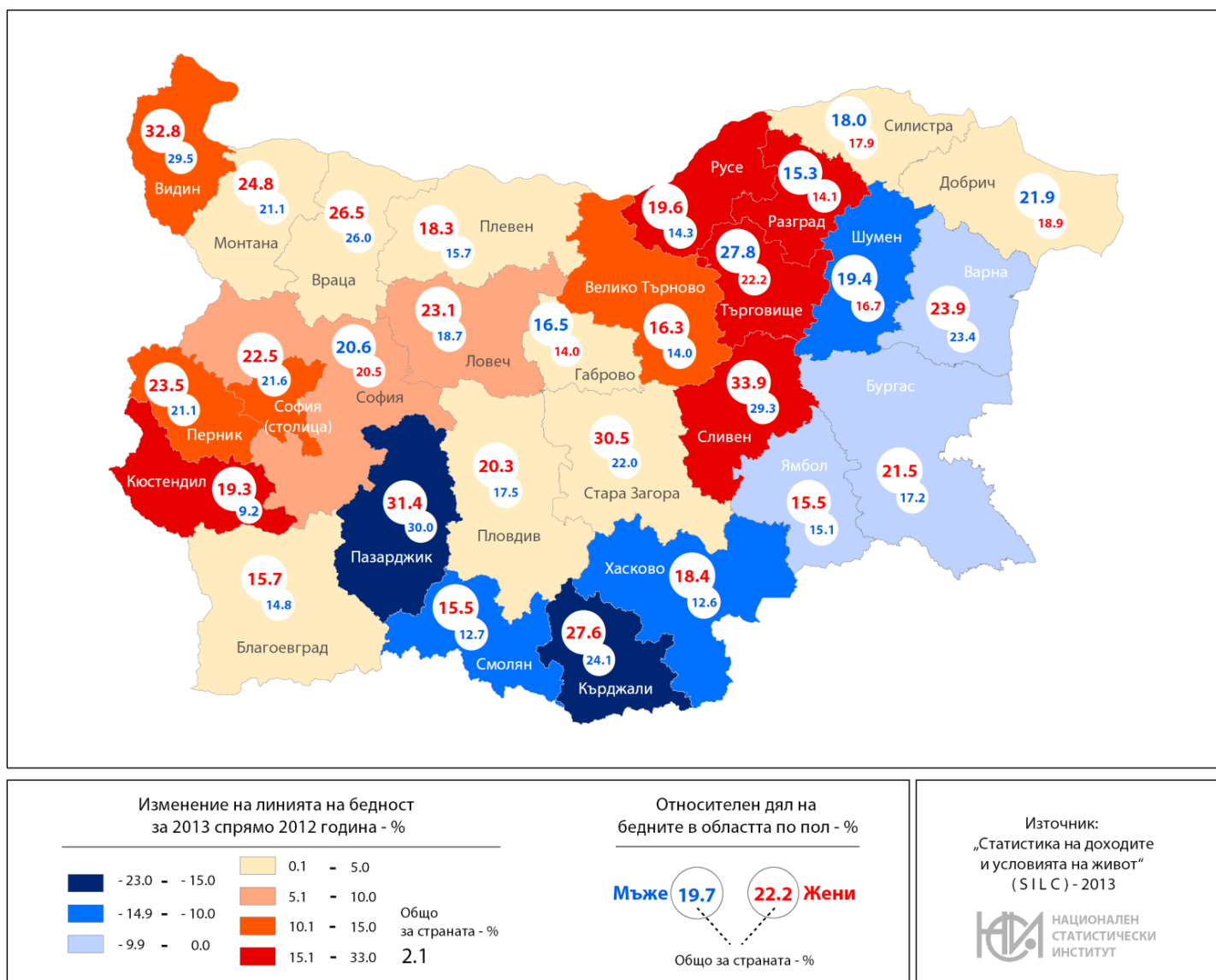
Фиг. 7. Линия на бедност по области през 2013 година

През 2013 г. най-ниската линия на бедност се наблюдава в областите Пазарджик и Кърджали - съответно 185 и 189 лв., а най-високата - в област София (столица) (448 лв.), следвана от област Перник (388 лв.).

Най-висок е относителният дял на бедните в областите Сливен - 31.6%, Видин - 31.2%, и Пазарджик 30.8%. Най-нисък е относителният дял на бедните в областите Смолян - 14.1%, Кюстендил - 14.6%, и Разград - 14.7%.

Фиг. 8. Изменение на линията на бедност и преобладаващ относителен дял на бедните по области и пол през 2013 г. спрямо 2012 година

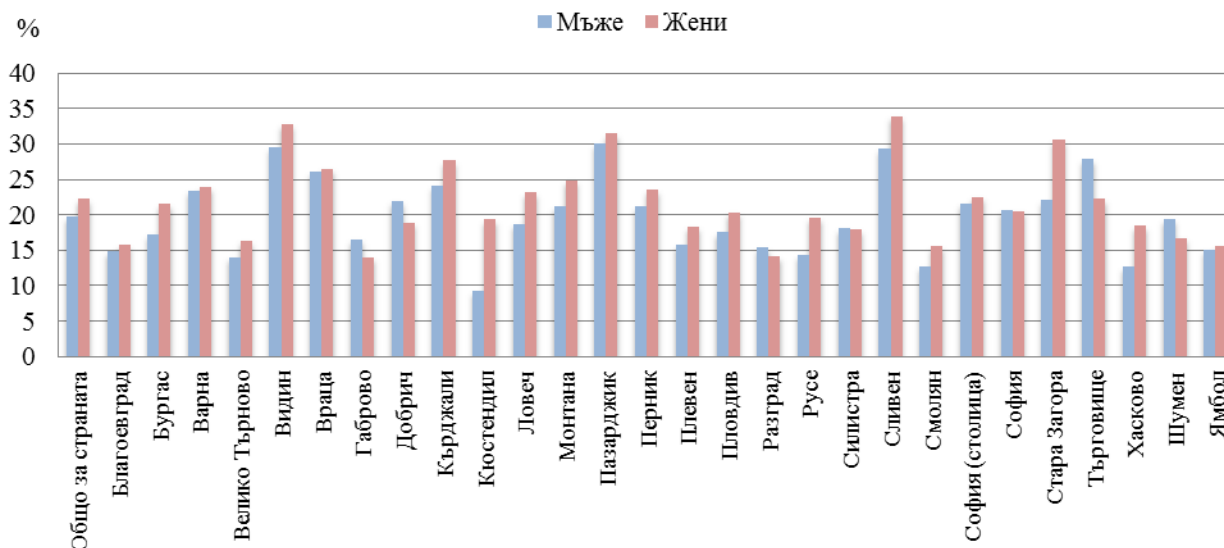
Линията на бедност за 2013 г. намалява спрямо 2012 г. с повече от 10% в областите Хасково, Смолян, Шумен, Пазарджик и Кърджали. Основните причини за по-ниския размер на линията на бедност се дължат на следните фактори:

- Увеличаване на броя на безработните лица, наблюдавани през 2013 спрямо 2012 година (за областите Пазарджик и Шумен).
- Увеличаване на относителния дял на самонаетите лица с доходи, близки до минималния осигурителен доход в размер на 420 лева (за областите Хасково и Кърджали).
- Намалвяване на броя на заетите лица в наблюдаваната съвкупност и увеличаване на неактивните (в областите Пазарджик, Шумен, Смолян, Хасково и Кърджали).

Линията на бедност за 2013 г. се увеличава спрямо 2012 г. с повече от 15% в областите Русе, Кюстендил, Разград, Търговище и Сливен. Водещите причини за увеличението са:

- Увеличаване на относителния дял на заетите лица в наблюдаваната съвкупност (за областите Кюстендил, Разград, Сливен и Търговище).
- Намалвяване на броя на безработните (в областите Кюстендил, Русе и Търговище).
- Увеличаване на средната стойност на дохода от работна заплата (в областите Кюстендил, Разград, Сливен и Русе).

Фиг. 9. Относителен дял на лицата в риск от бедност по пол и области през 2013 година

Област Кюстендил е с най-нисък относителен дял на бедност за мъжете - 9.2%, а с най-високо равнище е област Пазарджик - 30.0%. В област Габрово жените са с най-ниско равнище на бедност - 14.0% при 33.9% за област Сливен. Област Кюстендил се характеризира и с най-голямата разлика в равнището на бедност между мъжете и жените - 10.1 процентни пункта. В седем области - Габрово, Добрич, Разград, Силистра, София, Търговище и Шумен, относителният дял на бедните мъже е по-голям от този при жените.

Методологични бележки

Наблюдението за доходите и условията на живот (EU-SILC) като част от Европейската статистическа система (ESS) се осъществява по единна методология, определена с Регламент № 1177/2003 на Европейския парламент и на Съвета, и осигурява информация за моментното състояние (cross-sectional data) и от повторени във времето (longitudinal data) изменения в доходите, равнище и структура на бедността и социалната изолация.

Целевата съвкупност в изследването (EU-SILC) са всички **обикновени** домакинства и техните членове, живеещи на територията на страната в момента на наблюдение. Лицата, живеещи в колективни домакинства и в институции, са изключени като цяло от целевата съвкупност.

Изследването се провежда върху 4-годишен ротационен панел от обикновени домакинства. Размерът на извадката за всяка година в панела е около 7 300 адреса/обикновени домакинства, разпределени във всички области на страната. Освен домакинството, попаднало в извадката, обект на наблюдение са и всички негови членове на 16 и повече навършени години. Извадката се състои от четири ротационни групи, като всяка година една от ротационните групи отпада от наблюдението и се заменя с нова. Този ротационен модел на извадка осигурява два типа данни:

- Моментни (данни от текущата година на наблюдение)
- Лонгитудинални (данни за домакинствата, участвали в поне две последователни години).

Наблюдението се провежда с два типа анкетни карти:

- Въпросник за домакинството
- Индивидуална анкетна карта за всяко лице от домакинството на 16 и повече навършени години.

Основни понятия

Линия на бедност

За изследване на равнището на бедност в методологията на Евростат се използва общ разполагаем нетен доход. Линията на бедност представлява 60% от средния общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

Еквивалентни скали

За пресмятане на индикаторите за бедност и социално включване се използва общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица. Поради различния състав и брой лица в домакинствата се прилагат еквивалентни скали. Използва се модифицираната ОЕСД скала, според която първият възрастен на 14 и повече навършени години получава тегло единица, вторият възрастен на 14 и повече навършени години - тегло 0.5, и всяко дете под 14 години - тегло 0.3. Теглата се присъждат на всеки член на домакинството и се сумират, за да се получи еквивалентен размер на домакинството. Общият разполагаем нетен доход за всяко домакинство се разделя на неговия еквивалентен размер и се формира общ разполагаем нетен доход на еквивалентна единица.

Образователна степен

За определяне на образователното равнище на родителите е използвана Международната стандартна класификация на образованието (МСКО '97):

МСКО 0 - Предучилищно образование

- МСКО 1 - Начално образование
 МСКО 2 - Основно образование
 МСКО 3 - Средно(прогимназиално) образование
 МСКО 4 - Професионално обучение след средно образование
 МСКО 5 - Висше образование (бакалавър/магистър)
 МСКО 6 - Висше образование (доктор).

Претегляне на данните

Базата данни за всяка страна съдържа следните тегла:

- Домакинско тегло (целева променлива DB090) за получаване на действителния брой обикновени домакинства в страната
- Персонално тегло (целева променлива RB050) за получаване на действителния брой лица на територията на страната
- Персонално тегло за всеки член на домакинството на 16 и повече навършени години (целева променлива RB040) за получаване на броя на лицата на 16 и повече навършени години на територията на страната.

При изчисляване на индикаторите за бедност се използва персоналното тегло (RB050), тъй като статусът на бедност се изчислява на индивидуално ниво и целевата група се отнася към цялото население, живеещо в обикновени домакинства. За някои от индикаторите, фокусирани върху лицата на 16 и повече навършени години (например „относителен дял на работещите бедни”), се използва персонално тегло (RB040) за лицата на 16 и повече навършени години.

При изчисляване на индикаторите теглата се коригират с претеглящ фактор за отразяване на липсващите случаи в изследването (RB050a).

Поради извадковия характер на изследването за доходите и условията на живот по някои основни показатели са изчислени следните оценки в табл. 6.

6. Основни оценки за бедността и показатели за тяхната точност през 2013 година

Индикатори	Проценти	Стандартна грешка	Вариация	Доверителен интервал	
				95% долна граница, в проценти	95% горна граница, в проценти
Население в риск от бедност и социално изключване	48.0	1.1	1.282	45.8	50.2
Риск от бедност	21.0	1.0	0.950	19.1	22.9
Материални лишения	43.0	1.1	1.273	40.8	45.2
Домакинства с нисък интензитет на икономическа активност	11.6	0.8	0.659	10.0	13.2

Стандартната грешка на основните показатели по области за 2013 г. варира в границите както следва:

- За риск от бедност от 2 до 9%;
- За материални лишения от 1 до 9%;

- За домакинства с нисък интензитет на икономическа активност от 1 до 10%;
- За комбинирания показател „население в риск от бедност и социално изключване“ от 2 до 9%.

Повече информация за индикаторите на бедност и социално включване може да бъде намерена на интернет сайта на НСИ в рубриката „Социално включване и условия на живот“.